

Serenada

Bogomil Fatur

Čez noč gre mesec žolt in mlad,
usliši me, ljuba, poslednjikrat,
pred posteljo mračne polténosti
poslušaj besedo iskrenosti,
to noč, ko umira mesec mlad.

Nekoč v poljano ležem bled,
za mano sleherna ugasne sled,
in moje srcé pozabljeno,
neizljubljen, neporabljen
skopni kot svež pretrgan cvet.

Ti pa ne trósi tuge v nič,
ko pridem ti v spomin mrlič:
poslušaj, poslušaj veselega
srcá, kaj z drevja velega
veter votló golči vso noč.

Ni ljubil tebe fantič mlad,
ljubil je svojo sestro spomlad,
ljubil je v zarji trave razpaljene,
ne tvoja usta, ne dojke razgaljene
oblak mu za žejo in glad je bil sad.

Poslušaj, draga, čez vse strasti,
z ljubeznijo, ki ji smrti ni,
je ljubil samotne jagnjede,
nage ljubimce, nagnjene
zdaj nádenj vse dni in noči.

Jirs in Bavh

Prežihov Voranc

1.

Najemniki na grofovskih hubah so se preživljali po večini iz dohodkov poljedelstva in živinoreje, ker gozdov ne smejo izkoriščati. Kolikor pa ti dohodki ne dosegaajo, se mora zaslužek iskati v gozdu pri drvarjenju in pri vožnjah.

Tako je bilo tudi pri nas.

Pri nas je bila živinoreja važnejša od poljedelstva, ker je ležala naša huba na hribu in njena zemlja ni bila ugodna za žito. Kadar je dobro ob-

rodila, je vračala petkratno seme — le enkrat vem, da je rž obrodila osemkrat in smo potem imeli na mizi vse leto debel rženjak, dočim se je pri nas h kruhu vedno oves ali ječmen zraven mlel. Že pri navadni letini niso dosegale nove žetve in se je moralo dokupovati. Kadar pa je bila kaka nesreča, da je pobila toča ali rast požgala suša ali pa je ozimino vzela zima, tedaj so jemali kmetje iz gozda, bajtarji in najemniki pa smo bili navezani na izkupiček iz živinoreje ter na postranske zaslužke. V miznik se je naselil ovsenjak ali pa še tega ni bilo.

Ni torej nobeno čudo, da je pri nas bila živina tako v čislih. Tudi jaz sem se zelo zgodaj navzel tega družinskega spoštovanja do živine, ki je izviralo iz strahu, da se utegne pripetiti nesreča ter nam odjesti kruh. Naša čustva so vedno trepetala nad hlevom. Bil sem priča, kako je oče s pridrževano sapo na prste računal, kdaj bo pri kravi potekel rok, kako je z dlanmi meril prirastek na volih in glasno sam pri sebi ugibal prirejo. Ako je po nekaj zalogajih odložil žlico, smo takoj zaslutili nesrečo.

„Kaj pa je...?“

„Žamp že dva dni ne prežveka...“

Takoj smo bili vsi siti.

Nobena novica nas ni tako vznemirila in na nas tako porazno vplivala, kakor vest o kaki živinski nesreči v okolici.

„Pri Marogu ima priročni kamen...“

„Pri Jakobu se je odročni strgal...“

„Pri Zdihu so morali vola klati...“

Kaj so bile proti temu novice:

„Prestolonaslednika so ubili v Sarajevu...“

„Premisl je padel...“

„Pri Svetem Roku je v cerkev udarilo...“

Otroci smo že v zgodnji mladosti začeli delati pri živini. Jaz še v šolo nisem hodil in že sem bil pri rali in vlaki očetu za gonjača. To je bilo zelo naporno delo, ker so bile njive strme in lapornaste, voliča sta bila po navadi slabotna, brazdi komaj kos, vozare so bile preraščene s trnjem in ostrogovino, jaz pa bos. Oče se je razburjal in orička ni padala samo po živini temveč čestokrat tudi po meni. Ko sem postal šolar, sem postal tudi pastir. Z desetimi leti sem bil že za krmilca, kmalu sem bil za volarja, za kravarja, dokler niso sploh vsa hlevska dela prišla name.

Hlev torej ni bil zame samo torišče truda in dela, temveč mi je postal tudi dom tihe, mladostne sreče, prepreden s tajinstvenimi sanjami in poln zlatih načrtov in skritih upov, ki so medleli skozi zatohlo soparo kipečega gnoja. V hlevu sem sam s seboj nemoteno prebavljal dogodke dneva, prisluškoval utripanju tihih in blestečih želj, ki so se kopale za odmevi hlevskega življenja, in delil veselje in žalost z živino s tako zaupljivostjo, kakoršne še nikdar do nobenega prijatelja nisem imel. Živina je razumela

vsako mojo slutnjo, vsako mojo bol je sočutno vsrkavala, na vsak moj vrisk prešerno odgovarjala.

Naš hlev je bil dolg, z neobokanim, nizkim stropom iz neotesanih tramov, ki so bili vsi zastrti s pajčevino, polno izsušenih muh. Zid je bil neometan, mokrotan, poleti in pozimi so po njem neprestano polzele umazane kapljice različnih barv. Majhna, štirioglata okenca so bila po večini tudi s pajčevino zastrta in od nesnage zelenkasta in neprozorna. Ali čudno! Kljub temu se je skozi njega bel dan tako vedro blestel, so jih solnčni žarki s tako razkošnimi prameni predirali! Soparne srage umazanih sten so se takrat zableščale v neštevilnih odsevih, po prostoru pa se je odkril neumorni raj milijonov drobnih gnojnih mušic.

Ob večerih, kadar je legal somrak, je v hlevu zadihalo neko slovesno in veličanstveno življenje. Živina se je vlegala k počitku, sopihala, tresla z otvezami... Prihajal je mir, ki pa ni bil mir, temveč harmonično, v en sam odmev zlito zvonjenje oddihavanja, žvenketanja verig, stresanja, hrpanja, prenasičeno z vonjem vzdušljivosti in utrujenosti...

Še pozneje, ko sem odrasel, ko sem začel spoznavati življenje in vzroke njegovih tako različnih oblik, ko sem se začel zavedati, da pač ni vseeno, če človek spi na židanih blazinah ali pa na zatohli, smrdljivi slami v hlevskih jaslilih, mi je ljubezen do hleva ostala nespremenjena.

Že prej sem povedal, da smo imeli pri hiši samo en par volov. Dveh parov huba ni zmogla. Oče je pač skrbel, da je vole doma priredil, če se je dalo, ker mu je ostajal izkupiček prodanega para, s katerim je potem pokrival najemnino in druge potrebe. Kadar pa se mu prireja ni posrečila, je po prodaji težjega para kupil lahke, po večini še neuke junce, da mu je tako vsaj razlika med težo ostajala.

Zato je bil pri nas takoimenovani uk skoraj na dnevnem redu. Dočim so težki kmetje v soseski orali s privajenimi modrimi voli sami, brez gonjača, je pri nas bil večni napor s priučevanjem juncev. Ta napor se je ob setvi navadno stopnjeval do boja.

Kadar so se junci prvič napregali, je bil vedno posebno pomemben dan. Takrat je bila tudi mati zraven, ker jaz juncev še nisem mogel krotiti in je oče sam gonil. Ali moral sem biti zraven, da se navadim, kakor je zatrjeval oče. Skoraj brez izjeme so se vsi junci jarma prestrašili, kakor vrag križa. Ko so bili slednjič vpreženi in so čutili okorni les na vratu, jih je prevzela groza, da so drgetali po vsem životu.

Mati je prišla z žegnano vodo, oče pa je napravil pred hlevskimi vrati križ s tistim prizemnikovcem, katerega je potem med ukom razbil na junčevih plečutih.

Materi se je stožilo.

„Jarem, jarem... Zdaj se začne trpljenje...“

„Mora biti. Le gremo...“

„Kakor ljudje...“

Uk se je navadno začel z vlako. Ko sta junca začutila težo vprege, sta po navadi uporno obstala. Najprej smo poskušali, da jih zlepa spravimo dalje in oče jih je tešil in zapeljeval s soljenim kruhom ali kvasom. Kadar to ni pomagalo — in to je bilo skoraj zmeraj, je prišel bič na pomoč in to je vedno izdalo. Oče je bil oborožen s prizemnikovcem, to je s posebno prirezanim smolnatim krepelcem, ki ga je za take primere nalašč rezal iz stelje in ga shranjeval. Mati, ki je bila pri brani, je imela v rokah dolgo habino, poleg tega pa sem bil še jaz pripravljen z bičem v rokah.

Čudil sem se, kako je mogla žival prenašati take in tako številne udarce. Rajši se je potajila, skrčila, kakor pa da bi potegnila. Včasih smo morali med pretepanjem počivati, ker so nam otrpnile roke, med počitkom pa sta starša zopet poskušala s prigovarjanjem in z dobroto.

„Taka je vajina usoda! Tudi ubogi ljudje so večno vpreženi,“ se je oprashačala mati.

Potem smo se spet zagnali. Zopet so padali udarci, da se je dlaka kar vsipala. Slednjič sta junca spredidela, da je tak način upora brezmiseln, prebolesten in sta poskusila na drug način, kako bi se osvobodila suženjstva jarma. Naenkrat sta planila in sta skušala pobegniti z vprego vred. Očeta, ki ju je držal za vrh, ovito okrog rogov, sta potegnila za seboj in ga skušala poteptati. Ta pa vrvi ni izpustil tudi potem ne, ko sta ga resnično dobila pod noge in sta mandrala po njem ter ga vlekla preko njive, temveč se je je krčevito oklepala, dobro vedoč, da sta junca izgubljena, ako pobegneta z brano. Obenem ju je skušal biti v gobca, na oči in kamor je pač padlo, da bi ju zadržal.

„Vaha-a-a. Vaha-a-a!...“ je oralo čez njivo.

„Ne izpusti, za božjodelj, ne izpusti!“ je vpila mati in se vrgla z vsem telesom na brano, da bi otežila beg. Pod njeno težo se je brana zasajala v zemljo in junca sta se kmalu zasopla ter obstala z obupanimi, krvavimi očmi:

„... Ali ni izgleda, ali ni rešitve!“ se mi je zdelo, da berem v teh raztajanih očeh.

Ko je bil prvi upor premagan, zlomljen pod udarci in z vabami zapeljivih besedi, sta se junca polagoma začela udajati usodi. Sem pa tja je odpor proti jarmu, proti okovom še vzplamtel; skušala sta preskočiti oje, ki ju je oviralo, ali teža vprege, pa žgoči udarci in prigovarjajoče, enozvočno in mamljivo doneče besede so te izbruhe kmalu zadušili. In čez dober teden sta junca kot mlada, zdaj že krščena voliča že stopala v vpregi, mirno nosila jarem ter se udala usodi.

Ko sta bila ukročena, sem jih dobival jaz v roke. Odkraja sta bila še šibka, neutrjena, križa sta se jima zvijala, mišice so škripale in pokale in

noge so se trudno, drgetajoče premikale. Iz njunih teles se je kadil vroč znoj, klobase od udarcev so zatekale, oči izstopale iz jam, gobci se penili. Vsak dan pa sta vedno vztrajneje vlačila, se vedno trdnejše in zanesljiveje prestopala.

Bila sta mlada, šibka, plaha jetnika, ali najhujše je bilo prestano, zdaj sta se morala le še navaditi.

Dokler sta bila še slaba, je bila ral neprijetna. Ko pa sta se utrdila, zrastle in postala brazdi popolnoma koš, je bila gonja pravi užitek. Vola sta že sama poznala brazdo, razumela oračeve klice in meni ni bilo treba paziti na nič, razen na sukanje na vozarah. Takrat sem se udajal svojim mislim, zatopljen koračil pred brazdo, prisluškoval tutujkanju grlic v gozdu, potapljal se v prelivanje barv in senc, prisluškoval zvonjenju pobočij in slemen. V svoji zamišljenosti sem se spozabljal ter se neverjetno oddaljeval od vprege, dokler me oče ni začel:

„Ali greš v Celovec? ...“

Kadar smo počivali, je oče po navadi trosil gnoj. Drugod je bilo to žensko delo, ali pri nas je bila mati sama pri hiši in ni utegnila. Zato pa je bil še drugi vzrok.

Naša zemlja je bila gladovna in gnoja je vedno primanjkovalo. Sicer najemnike po navadi dolžijo, da gnojenju ne posvečajo dovolj pazljivosti in da stremijo predvsem zatem, da izbiijejo čimvečji pridelek. To pa je le gola gruntarska obrekljivost, kajti pri nas je bil gnoj tako čislan kakor kruh. Imenovali smo ga črni blagoslov in v naše otroške duše se je njegov pomen vtisnil z nič manjšo skrivnostjo kakor pa pomen hostije. Za steljo je bila pri nas trda, ker grofi niso pustili klestiti, tudi živine smo imeli premalo in umetnega gnoja nismo zmogli. Zato smo gnojili le plemenitejšim setvam, rži in pšenici, nikdar pa ovsu. Zato je oče tudi sam lastnoročno trosil gnoj, da bi vsako betvico enakomerno uporabil.

Ob vsaki setvi je opominjalo:

„Gnoj, gnoj, gnoj ...“

Z zavistjo in z bolečino v srcih smo zrli na sosesko, kjer se je po njihvah kar trlo gnojnih kupov, dočim so pri nas komaj drug drugega doklicali.

Ako se je vol usral na vozarah, smo planili po odpadku in ga previdno spravili na njivo. Brez premisleka smo z golimi rokami prenašali še tople živinske odpadke. Nikdar nismo opravljali potrebe v gozdu, ampak pazili, da pride tudi to rasti v korist.

„Gnoj, gnoj, gnoj ...“

Tako je dihalo iz žit in polj.

Tako je zrlo iz očetovih in materinih oči in razoranih lic, kadar sta se v nedeljo popoldne vrnila od žitnega ogleda.

Tako nas je stalno opominjalo iz miznika in spremljalo pri rezanju kruha.

Takrat sem bil v desetem letu.

Bilo je v postu, sušca meseca. Sneg je še z gladko skorjo pokrival gorvje, v nižavah pa je ležal le še v nicinskih legah. Pri nas so se njive že sušile in ozimina je začela dobivati barvo. Brežni kmetje so začeli voziti gnoj in se pripravljati za setev, čeprav je bilo še zelo zgodaj. Nekega jutra je tudi oče nenadoma napregel. Mati se je protivila:

„Ali boš sredi zime oral?“

Toda oče je molčal in šel orat. Pri oranju je bil silno samovoljen. Neko hubo je zapustil samo radi tega, ker mu je lastnik zapovedoval, kje in kako naj orje ter seje.

Jaz sem gonil. Tedaj smo imeli precej odrasel par volov, pametno, navajeno živino. Priročni se je imenoval Jirs, odročni pa Bavh. Bila sta domače prireje, navajena udarcev in vsakega giba in slehernega glasu oračev. Zato sem brezskrbno gonil in pasel svojo vigredno prešernost z razgledovanjem okolice.

Oče je bil sprva nenavadno tih, le svoj zategnjeni „Hej, hap...“ je enakomerno, brez potrebe ponavljal, kajti vola nista radi tega pospešila svojih korakov. Kmalu se je pa zatopil v samogovor, ki je bil vedno glasnejši. Vedel sem, da na ta način rešuje svoje skrbi. Njegovi računi brez konca in kraja me niso zanimali. Kmalu pa sem začul vedno razločnejše izreke: „Prodal jih bom, da, prodal jih bom...“

Potem so zopet sledili nerazumljivi računi, pomešani s kletvami. Uga nil sem, da je sklenil vola prodati in kupiti druge. Toda tega nisem bil vesel, zakaj na Jirsa in na Bavha sem se bil prav posebno privadil, ker tako pametne živine še nismo imeli pri hiši. Ali ugovarjati nisem upal, ker mi je bilo znano, da oče v takem zatopljenju tega ne želi. Moje upanje pa je bila še mati, ki je imela tudi besedo.

In res, zvečer, ko je izpregal, je oče izjavil:

„Vole bom prodal!“

„Zakaj?“

Materi se je po glasu poznalo, da ji to ni po godu.

Oče spet ni nič odgovoril; šele pri večerji je razodel načrt, ki ga je iztuhtal med oranjem:

„Ne preostane mi nič drugega... O šentjurju moram plačati polovico najemnine, plačati moram požarno zavarovalnino, otroci so potrebni obleke in tudi midva sva že bosa. Kje naj sicer vzamem denar? Zima nam ni dala nič. Ako pa vola dobro spravim v denar, si lahko toliko prihranimo. Če že ne več, pa vsaj za najemnino in za zavarovalnino, ker veš, da gospoda

ne čaka. Na Jožefovo bi jih postavil na sejm, potem pa bi šel na Štajersko po druge. Tam doli je o vigredi vedno dovolj živine.“

„Ako ti pa spodleti?“ je rekla mati ali videlo se je, da se že udaja.

„Spodleti! Kako spodleti? Naša imata gotovo enajststo kil in če kupim junce z osemsto kilami, mi pri sedanji ceni ravno za poglavitne potrebe ostane!“

Otroci smo se kislo držali, ker smo bili sploh zoper prodajo vsakega teleta; naša čustva so bila pred gospodarskimi težavami.

Oče se je obrnil k meni:

„Ne gre drugače, moramo imeti denar, drugače nas preženejo s hube! Ti boš šel z menoj na sejm in vi drugi dobite pa odpustke.“

S tem je bila stvar zapečaten. Ali mene niti obljuba, da bom šel na sejm, kljub vsej mikavnosti, ni mogla prav otežiti.

Nato smo z oranjem hiteli. Oče je s tem računal, da bi izhajal s čim lažjimi, cenejšimi junci in da bi od izkupička čim več ostalo. Vreme je bilo trajno lepo in do sejma smo do malega ostanka res skoraj vse preorali. Dva dni pred sejmom pa smo izpregli, da si žival odpočije.

Med oranjem sta vola pri nas zmeraj shujšala, toda topot smo jim krmili samo seno in jim polagali mnogo lizanja, da sta bila vsak dan napihnjena kakor bobna. Zadnja dva dneva pa jima je oče posvetil vso skrb. Jedla sta skoraj samo lizanje, kuhan oves, krompir, kvas, sol. Meni se je to vse skupaj zdelo zelo zagonetno in zastonj sem skušal prodreti do oza-dja te nenadne spremembe.

Oče je trdil, da morata dobiti tečno hrano, ker bi drugače medpotoma vse izsrjala in tako preveč izgubila na teži. Počasi pa se mi je začelo svitati in kmalu sem pogruntal, kakšen namen ima. Kmetje, posebno pa barantavci, nabijajo sejmsko živino z raznimi tečnimi krmili, da pri tem na teži pridelajo. Ker sem imel pomisleke, me je oče učil:

„To ni greh! Medpotoma se živina izhodi in utruji, posebno če trde ceste ni navajena kakor naša. Vsi mešetarji in prodajavci tako delajo. In potem — bog ve kako dolgo ostane živina brez krme, posebno če daleč potuje.“

Na predvečer je priklet od župana:

„Že zopet so zvišali takse na živinske potne liste! Prekleta gospoda...“

Jaz pa sem moral na predvečer sejma opraviti še neko skrivno dolžnost. V mraku sem se tiho splazil v hlev, da vzamem od volov slovo, sam, brez vsake priče. Čimbolj se je sejm bližal, tembolj me je skelela vsaka krivica, katero sem kdaj poprej volom prizadel. Kajti zelo zgodaj sem se naučil pretepati živino in kadar me je jezilo, sem se pri vsakem najmanjšem povodu znašal nad njo. Prevzela me je neka neutešljiva miloba, napolnjena s kesom, in dolgo sem se jima privijal k natrpanima vampoma,

se jima ovijal okrog mogočnih vratov, ju poljubljal na oči in na slinasta gobca.

„Odpusti mi Jirs, odpusti mi Bavh...“

In vola sta menda razumela moj srčni izbruh. Puhala sta vame s toplo sapo, lizala me z raskavima jezikoma po rokah, po obrazu in pomirjajoče sopihala.

„Pri novem gospodarju bosta jedla samo deteljo,“ sem jima prigovarjal.

Vola sta zadovoljno hrpala.

„Ne bo vama hudo...“

(Dalje.)

Pripombe k naši prevratni dobi

Albin Prepeluh

Na sam dan državnega prevrata, to je 29. oktobra 1918., se je zbral v Zagrebu hrvatski sabor, edini parlament v jugoslovanskih deželah, ki je še funkcioniral. Trg pred saborom in bližnje ulice so bile natrpene ljudstva, ki se je ta dan že rano zbiralo na ulicah z narodnimi in rdečimi zastavami in manifestiralo za lastno državnost. Dr. Bogdan Medaković, saborni predsednik, je imel otvoritveni govor in njegova vodilna misel je bila: Kaj je preostalo staremu hrvatskemu saboru, da še izvrši? Katera njegova naloga je sedaj največja? In je odgovarjal na lastna vprašanja: Največja naloga hrvatskega sabora je sedaj ta, da načne, a glede Hrvatske in Slavonije tudi takoj izvede mirno likvidacijo vseh dosedanjih državno pravnih odnosov.

Tej ugotovitvi je sledilo v saborni dvorani neznansko navdušenje, s polnih galerij so dame obsipale poslance z rožami, videlo se je že naprej, da bo ta zadnja seja starodavnega hrvatskega sabora kar najbolj slovesna in „zgodovinska“. In že je bral tajnik sabora, poslanec Marko Novosel, nujni predlog Svetozara Pribičevića in tovarišev, ki se je glasil, naj se vsi dosedanja državnopravni odnosi in zveze kraljevine Hrvatske, Slavonije in Dalmacije na eni strani, a kraljevine Ogrske ter avstrijskega cesarstva na drugi, razveljavijo. Predlog je bil seveda z nepopisnim navdušenjem soglasno sprejet, ves sabor se je dvignil in zapel Lepo našo domovino, a na koncu se je klicalo Hrvatski v dvorani in na galerijah; odtod so se razlili glasovi po balkonih, preskočili so ograde in že je odmevalo po trgu in sosednih ulicah, polnih ljudstva: „Živila Hrvatska!“

Pribičevićev predlog je izrekel, da se Dalmacija, Hrvatska in Slavonija z Reko vred proglašajo za neodvisno državo i proti Ogrski i proti Avstriji ter da po sodobnem narodnostnem načelu, a na temelju narodnega edinstva Slovencev, Hrvatov in Srbov vstopajo v suvereno narodno državo Slovencev,

meljito razložil, pod katerimi pogoji in na kakšen način moremo mi vsi Hrvati in Srbi izvesti svoje zedinjenje, je napravil nanje tako velik vtis, da me je dvojica od njih in dr. Dušan Popović (pristaš Pričičevićev in bivši saborski poslanec) tisto noč spremila domov kot moja varnostna straža.“

Ta izjava ilustrira situacijo v osrednjem odboru „Narodnog Vijeća“ precej dobro. (Dalje.)

Jirs in Bavh

Prežihov Voranc

Drugo jutro je oče vola že napajal, ko sem jaz šele vstal. Bila sta tako sita, da je mati zatarnala:

„Ali jima ne bo hudo?“

„Preden prideta na trg, se bosta že zravнала.“

Do trga je bilo dobre tri ure, zato smo se zelo zgodaj odpravili na pot. Na vzhodu je že svital sončni prihod, ali zarja se je dotikala šele najvišjih vrhov Karavank. Doline so bile polne težke megle; iz tega meglenega morja so kipela zaspana slemena hribovja. Vse to je pomenilo zopet lep dan.

Oče je vzel čedro, jaz pa lepo obrobljen, izrezljan prizemnikovec, ki sem ga bil nalašč za sejn pripravil. Ko sem prišel v hlev, je bilo vse pokonci; živina je slutila, da se bo nekaj posebnega zgodilo. Ko so zarožljale volovske otveze, se je nemir še povečal. Vola sta z očmi še enkrat obsegla ves temačni hlev, na drugem koncu hleva je zamukala stara Bavka z otožnim glasom. Ona je rodila Jirsa, toda že davno se nista več poznala kot mati in sin; zdaj pa je zaslutila resnico. Jirs ji je takoj odgovoril z zategnjenim vekom, nakar je ves hlev zatrobil otožno poslovilnico.

Družina se je zbrala na dvorišču, da se poslovijo od volov. Razkoračena sta hlastno mršila nozdrvi in vohala v daljavo, kakor bi slutila tuji zrak. Mati je z žegnano vodo prosila za srečo in blagoslov.

„Siromaka. Toliko časa sta nam pridelovala kruh, zdaj pa gresta...“

„Mogoče jih pa nihče ne bo hotel kupiti!“ jo je tešil moj osemletni brat.

„Za koliko si rekla?“ je vprašal oče.

„Izpod tri jih ne daj!“

„Cenil jih bom pa tri in pol!“

Družina je gledala za nami, ko smo se vzpenjali v hrib za hišo. Ko smo bili na vrhu, je mati zavpila:

„Izpod tri jih ne daj! Potem bomo rajši Bavho prodali!“

Preko hriba je skozi gozdove in mimo brežnatih kmetij vodila bližnjica do glavne ceste. Okrog nas se je budilo zgodnje vigredno jutro. Oglašale so se prve ptice, mokrotno frfotanje je huškalo skozi vejevje, nekje v globokem lesu je celo zaskovikala sova. Čez pot sklonjeno vejevje se je ši-

bilo pod zmrzlo slano, pod katero so se skrivali prvi poganjki prebujajoče se narave. Čim nižje proti dolini sva prihajala, tem bolj se je narava prebujala. Od vej je kapala rosa, ruša je zelenela, na obronkih so se odpirale vigredne rože. Sončni žarki so preganjali sivo meglo, ki se je umikala v nicino.

Medpotoma si je oče utrgal šop cvetočega vresja in ga zataknil za klobuk. V samoti je še enkrat od začetka do kraja predelal ves načrt kupčije.

Meni je samotna pot minila v pričakovanju sejmskih odpustkov. Udajal sem se prijetni zavesti, da bom dobil iz izkupička novo obleko. Pri tem sem pozabil paziti na vola, toda to je bilo tudi odveč, kajti šla sta sama, kakor da bi že od prej poznala pot.

Ko sva prišla na veliko cesto, sva kmalu došla prve sejmarje. Eden prvih je bil kmet Galuf iz naše fare, ki je tiral na sejm par starih, razbanih volov. Pri sebi je imel deklico, ki je bila v šoli dve leti pred menoj.

Oče je ogledoval Galufove, Galuf pa naše vole.

„Ali jih boš tudi postavil?“

„Tudi, zame sta že pretežka.“

„Lepo si jih zrahljal.“

„Tvoja sta težja od mojih.“

Tudi drugi sejmarji so z dopadljivostjo opazovali naš par, da je meni kar mast rastla in sem se proti sošolki pohvalil:

„Naša sta lepša od vaših!“

„Naša sta pa večja!“

Kmalu smo došli še drugo gručo kmetov, ki so ali gonili ali pa šli samoroč. Med njimi sem poznal Zadiha, kateremu so pravili kravji mešetar. Vsi sejmarji so imeli za klobuki zataknjene šopke, Galuf je imel snežnice, neki drugi kmet je imel teloh, moj oče je imel vresje, neki drugi in pa Zadih sta imela navadne smrekove vršiče. Tako se je že po tem poznalo, iz kakega kraja je sejmar, ali iz doline ali iz planin ali iz rode ali iz sladke zemlje. Pozneje sem na sejmu videl sejmarje iz toplejših krajev, iz Štajerskega, ki so nosili za klobuki breskvino cvetje, mačkovino, črešnjev cvet.

Po veliki cesti je šlo dalje med neprestanim ugibanjem o cenah, o sejmu, o setvi. Oče je neprestano tlačil tobak v svojo čedro. Glavno besedo pa je imel Zadih.

„Koliko imata tvoja?“ je izpraševal očeta.

„Jih nisem še tehtal.“

„Mnogo čez deset nimata.“

„Imela bosta blizu enajst,“ mu je nekdo ugovarjal.

Oče je grdo gledal in molčal.

„Koliko jih boš pa cenil?“ je Zadih silil dalje.

„Ne vem še, ker ne poznam cene,“ je lagal oče.

„Če dobiš dve in pol, si lahko vse prste obližeš.“

Galuf mu je ugovarjal:

„Če pride Nemec, bodo šli kot strd.“

„Toda Nemca ne bo! Kaj mi boste pravili. Na vsakem sejmu sem in vem, kak položaj je. Na Nemškem je lani bila suša in Nemec ima sam preveč živine. Lah je mejo zaprl, Juda ni in brez teh je najboljši sejm zanič. Povrhu pa Štajerc pridrega in kjer je Štajerc, tam je živina po ceni. Danes osem dni je Štajerc prignal cele črede v Traberck.“

„To so mešetarski marnji,“ je odbijal Galuf.

Oče je srepo vlekel čedro in videl sem, da Zadihove besede neprijetno vplivajo nanj. Meni se je ob tem srce krčilo in že sem videl, da se mi moje nade o novi obleki in o odpustkih potapljujejo v brezno grdega, nepoznanega sveta.

Zadih je kmalu oddrvel dalje.

Čez nekaj časa se je iz našega Bavha izlil cel plaz črnorjave čobodre, da je brizgnilo na vse strani. Iz nje se je svetil oves.

„Ha, ha ha!...“ se je režal Galuf skrivnostno.

Oče se je praskal za ušesi.

„Metercent imata blata v sebi!“ je cenil drugi hudomušni sejmar.

„Pa ti svoje pogledj!“ se je branil oče.

Galufov par je bil res tudi neverjetno nabit, da se je komaj pomikal dalje.

„Na takem dolgem potu se živina izserje,“ je menil sejmar.

Galuf je pomežiknil očetu:

„Samo jaz to drugače naredim... K lizanju vedno nekaj saj primešam in to drži...“

Oba sta se režala.

„To je samo za to, da živina preveč ne izgleduje. Ves svet goljufa, zakaj bi še mi, ki si moramo vse tako trdo pridelati, ne gledali nase...“

Medtem smo prišli v ozko sotesko. Ob cesti in potoku so stražile visoke skale, strma pobočja so bila neobljudena in s temno goščavo poraščena. Soteska je bila skrivnosti polna in mene je iz neznanega vzroka zazebló pri srcu, da sem se bojazljivo stisnil k očetu. Ali tudi odraslim sejmarjem se je poznal vpliv samotne okolice; postali so molčeči in zamišljeno so žulili pipe. Nad cesto, med dve skali stisnjen, je stal zidan križ, poln suhega cvetja; pred božjo martro je brlela večna luč.

Sejmarji so se odkrili in ko smo križ imeli že za hrbtom, mi je oče rekel:

„Tukaj je mnogo ljudi storilo smrt.“

„Kako...?“

„V starih časih so tukaj roparji čakali na sejmarje in na kupčevavce.“
Pospešil sem korake.

Na cesti je postajalo vedno bolj živahno. Z bregov so se spuščali sejmarji z živino in ovci, mimo nas so drdrali vozovi z rejenimi gospodarji in lepimi gospodinjami.

Skozi mene so drveli novi, nepoznani vtisi. Okolica, cesta, Nemec, Jud, Lah, roparski križ, štibernica — vse to me je popolnoma priklenilo nase, da pri tem na vola nisem niti mislil.

Sejmarjev se je polaščala razposajenost.

„Bo...“ so bodreče gledali drug drugega.

„Obeta se...“

Kajžar Janet iz naše fare je pripodil mimo par juncev v jarmu. Junčka sta bila majhna in drobna, komaj kos jarmu. Takoj so objestni sejmarji padli po njem:

„Koliko pa imata čez deset?“

Janet je molčal.

„Pazi, da ti ne pobegneta skozi jarem!“ je vpil za njim Galuf. Ko je že izginil za ovinkom, so nekateri še rekali:

„Živinski marternik!“

Janet je imel malo kajžico in se je preživljal z vožnjo iz grofovskih lesov.

Naša dolina se je začela stekati v drugo, širšo, svetlejšo dolino, nad katero je s hriba kraljeval mogočen grad. Že od daleč smo opazili nepretrgano procesijo živine, vozov in ljudi, ki se je vila po cesti te doline.

Naša cesta se je zganila:

„Štajerci...“

„Ali vidiš, cele trope ženejo...“

„Vidim! Najbolje bi bilo, vrniti se...“

Prejšnja razposajenost je mahoma minila. Očetovo lice se je nagubalo; ob pogledu na štajersko cesto so se njegovi načrti rušili v prah. Tudi jaz sem se nalezal njegove očitne malodušnosti.

Ali zdaj ni več bilo časa za razmišljanje. Že nas je požrla sejmska procesija nasprotne ceste. Neprijetne misli so utonile v splošnem trušču. Nisem se še dobro zavedel, že smo stali pred dravskim mostom sredi velikanske gneče.

„Mitnica...“

Pred utico sta stala dva rejena gospoda in dva žandarja.

Oče je moral plačati mostnino.

„Roparski križ...“ je vzdihnilo skozi gnečo.

Potem nas je pogoltnil drveči tok, ki se je stekal čez most. Njegova vrtinčasta naglica mi ni dala, da bi bil napasel svojo radovednost na svetli, valujoči površini Drave. Ujel sem le nekaj besed iz okolice:

„Nemca ne bo, Drava še ni rjava, ne taja se še sneg v zgornjih krajih.“

Na drugi strani se je struga razlila v široko jezero vriščečega in pi-
sanega sejma, v jezero ljudi, živine, štantov, izložb, iz katerega je piskalo,
žvižgalo, mukalo, hreščalo. To jezero nas je potegnilo do pravega sejmišča.
Pred vhodom zopet gospodje v gosposkih suknjah in žandarji z bajoneti.

„Sejmnina...“

Oče je moral zopet plačati.

„Roparski križ...“ se je znova zarogalo izpod neba.

Šele na odkazani staji smo se oddahnili.

*

Tako sem prišel prvič v življenju na sejm, kjer sem dobil prve grenke
vtise iz tega sveta, ki sem si ga od daleč, z našega samotnega hriba, pred
stavljal bleščečega, dobrega, prav takega, kakršno je bilo solčno obzorje
sinjih daljav, zastrtih s kopreno tajinstvenih mrež. Do takrat še namreč
nisem bil prestopil mej domače fare in pot do cerkve in šole je bila moja
najdaljša pot. Ali že moj prvi korak čez to mejo je razblinil mojo rosno
mladostno domišljijo in razkril čisto drugačno vsebino sveta in življenja.

Na sejmišču smo z Galufom navstric privezali. Galuf je kmalu odšel,
češ da gre pogledat, kakšen je položaj, oče pa se je usedel s prižgano čedro
na ograjo in čakal kupca.

Začel sem prodajati zijala. Na sejm sem odšel z neko zmagoslavno za-
vestjo, da se bo vse zgodilo, kakor si želimo, da se bo kupčija kar sama od
sebe završila. Že gredoč je v to upapolno zavest kanila grenka kapljica
spoznanja, na sejmu samem pa je to spoznanje naraščalo kakor plaz. Pri-
čakoval sem, da bodo kupci očeta kar oblegali, sedaj pa sem spoznal, da
sva se z očetom in z najinimi volmi v tem šundru potopila v popolno brez-
pomembnost. Mimo so se prerivali ljudje, kričeč ali zamišljeni, toda nihče
se ni zmenil za naju. Jirs in Bavh, ki sta se mi dotlej zdela najveličastnejša
vola na svetu, sta se nenadoma ponižala do neznatnih, od nikogar opaženih
bitij. Sejmarski vrišč, ki mi je polnil glavo, se je vedno manj dotikal srca;
naposled me je začelo zebsti in poln malodušnosti sem se začel stiskati med
voli, da ž njim delim usodo in se skrijem pred svetom. V edino uteho mi
je bilo, da tudi Galufovih volov nihče ni kupoval, čeprav sta bila nekoliko
večja od naših.

Oče se je bodril s srepim glasom:

„Prezgodaj je še, pravega kupca še ni!“

Medtem se je vrnil Galuf.

„Laha ni, Nemec je, ali še ne kupuje!“

„Kako se kaže?“ je vprašal oče.

„Dozdaj je vse smrkavo!“

Nato je Galuf zopet izginil ali se je kmalu spet vrnil z novico:

„Kranjc je tukaj!“

„Potem bo sejm slab! se je vmešal prodajavec, ki je imel privezano na naši strani. „Kranjc slabo plačuje.“

Medtem se je oglasil prvi kupec.

„Koliko?“ je vprašal na dva koraka razdalje.

„Tri in pol!“

Kupec se je z zaničljivim nasmehom obrnil dalje. Očetova čedra je zacvilila. Nekdo, ki je stal poleg, je rekel:

„Boste morali malo nižje spustiti.“

Nato je priropotal Zadih.

„Boste gnali domov, Juda namreč ni!“

Škodoželjnost se mu je poznala na obrazu.

„Bomo pa gnali!“

Med stajami je završalo:

„Nemec gre...“

Oče je skočil z ograje in se postavil k volom. S pridržano sapo sem zapazil, da se nam bliža gruča v zelenkaste jopiče oblečenih sejmarjev, eden med njimi je bil visok in rdečeličen, z gorjačo v rokah. Toda gruča se ni nikjer ustavila in zdelo se mi je, da našega para niti ni pogledala. To je moja malodušnost zopet povečalo. Tak je torej Nemec...

Pomalem se je tudi oče izgubil po sejmišču. Pred odhodom mi je za-
bičeval, naj kupcem cenim tri in pol. Ostal sem sam z Galufovo deklino. Ta je že nekje dobila cukrčke in jih zobala. Dala jih je tudi meni prgišče in vprašala:

„Koliko boš pa dobil napitnine, če prodata?“

Prvič v življenju sem čul besedo napitnina. Zato mi je morala razložiti.

„Jaz dobim kovača.“

„Jaz pa obleko,“ sem se hotel bahati.

„To ni isto, kar je napitnina. Napitnina je posebej!“

Čudno se mi je zdelo, da mi oče te pravice sam ni razodel. Kakor hitro se je vrnil, sem ga vprašal. Oče se je kislo držal, kakor bi hotel reči: Kdo pa ti je to obesil? Tu se je vmešal Galuf:

„Nekaj mu moraš dati, da dobi veselje do dela in kupčije!“

„Bomo videli, ako prodamo!“

Čas je hitel in mi še nismo imeli kupca. Oče ni več zdržal pri staji; venomer je hodil gledat po sejmu in se nemiren vračal.

„Mrtvo, mrtvo...“

Tudi drugi sejmarji so soglašali:

„Mrtvo, mrtvo...“

Vrišč se je stopnjeval, od solnca razgreto ozračje se je napenjalo. Tu in tam je buknil velikanski polom, posebno pri kravjem oddelku, kjer so kupčevali Štajerci.

Dva kupca sta se medtem zanimala za naš par. Eden je samo pobrcal s palico po stegnih in nato odvil z glavo ter brez besede izginil. Drugi je vprašal za ceno in ko je čul, je rekel:

„Če dobite dva in pol, zahvalite boga.“

Potem smo imeli pred kupci mir. Očividni neuspeh je očeta zelo potlačil in postal je čisto siv. Galuf pa se ni zmenil. Seveda, on je trdnjše stal; imel je poln hlev živine in ga razmere niso tako silile. Primanjkovalo mu je samo krme.

(Dalje.)

O lepoti in umetnosti

Anton Gorjup

II. Umetnost. Že ob lepi pesmi se moramo v nasprotju z lepo školjko ustaviti ob lepi tvorbi človeka, ob umetnini in umetnosti sploh. Pravilno omenja Sima Pandurovič v „Integralni poeziji“, da ima neka umetnina toliko vrednosti, kolikor vrednosti ima pristojno občutje. Po teh čuvstvih (ne le po estetskih, tudi po logičnih) se ima ravnati tudi kritika, ki naj pokaže na vzroke tako estetskega kot drugega čuvstvovanja in vrednotenja ob umetnini. Nastanek umetnine nas podobno kot izvor lepega pouči o vsem bistvenem v umetnosti. Pokaže nam najjasnejše vse, kar je z umetnostjo v zvezi. Ker je vsaka umetnina organska tvorba, je v vsaki prav toliko filozofije kot jo je v življenju! Kako nastaja umetnina? Boljše kot so to povedali nekateri duhovi, še danes ne znamo povedati. Župančič pravi: „Meni je poezija izliv neke napetosti v človeku. Ta izliv je tembolj krepak, tem bolj v zvezi z življenjem, temveč globin in širin obsegajoč, čim intenzivnejše je poet gledal na svet in čim intenzivnejše je živel z umom, voljo in strastmi.“ „V momentu ustvarjanja ni ničesar več. Takrat iz človeka plameni, kar se je dolgo nabiralo v srce, in se za vse drugo ne spremeni.“ Cankar: „Resnični umetnik poje, piše, slika, modelira čisto nezavedno iz duše svojega naroda in svojega časa.“ Krleža: „Umetniško ustvarjati pomenja predajati se silnim življenjskim nagonom, a vprašanje stvarniškega daru ni vprašanje ne mozga, ne razuma.“ „Vsa velika pesniška spoznanja se porajajo v notranji groznici.“ „Pri odkrivanju posameznih lepot je vloga temperamenta važnejša od programa, vprašanje živcev važnejše od estetskega sistema, a pojav talenta brezdvomno globlji od tendenciozne dogme, vse samih mrtvih obrisov tako dolgo, dokler jih ne oživi dotik umetnikove roke, s katero nihče drug ne upravlja kot elan subjektivnega doživljanja.“

podlago za specijalno debato.“ (Podpisali so predlog Viljem Bukšeg, Svezotar Delić in Anton Kristan.)*

6. Predlog dr. A. Tresića-Pavičića:

I. Odobrava in osvaja se krfska deklaracija. II. Osrednji odbor „Narodnega Vijeća“ SHS odide takoj v Beograd, da skupaj s srbsko vlado izbere skupno vlado za ves etnografski teritorij naroda SHS. Takó izvoljena vlada bo vodila vse posle, dokler je ne zamenja vlada, izbrana iz konstituante.

Vsi ti predlogi so vsestransko zanimivi. Na prvi pogled je iz njih spoznati: ta je površen, drugi slabo premišljen; ta zopet je nastal iz politične zadrege, a oni iz politične špekulacije. Od vseh predlogov sta politično idejno najjasnejša predlog dalmatinske deželne vlade in predlog Stjepana Radića. V vseh letih po zedinjenju se v naši notranji politiki jasno odražata osnovni politični misli, na katerih temeljita ta dva predloga. Zanimivo je nadalje, kakšni možje so se našli na posameznih linijah glede zedinjenja in bodoče državne politike. V podrobnosti najbolj izdelan je bil gotovo predlog dalmatinske deželne vlade, ki so ga stvarno in idejno podpirali tudi drugi, tretji, peti in šesti predlog. Debata, ki je sledila na temelju teh predlogov, je bila živahna, včasih celo srdita. (Dalje).

Jirs in Bavh

Prežihov Voranc

Okrog nas se je zbrala gruča prodajavcev in začela razgovor.

„To bi moralo biti drugače urejeno. Moralo bi iti iz ene roke kar v drugo, brez mešetarjev... Vsega so krivi mešetarji...“

Preklinjali so gospodo in biriče.

„Poglejte,“ je dokazoval oče. „Jaz sem ubog najemnik in imam vsaka tri leta, ako gre po sreči, kak rep na prodaj. Sedaj sem prišel sem, kupil živinske potne liste, plačal mostnino, plačal sejmmino, izgubil ves dan in vse zastonj...“

Sovražni pogledi so štrkali izpod čel. Tam izpred vhoda so se zasvetili žandarji.

„Poglejte okrog sebe...“ je svarilno šepnilo.

Pogledi so se osredotočili v to smer. Nekdo je uporno rekel:

„Kaj nam pa morejo... mi smo tisti, ki jih redimo!“ Toda njegov glas se je že izgubil v molku.

Pod temi vtisi je sejm zame izgubil vso prejšnjo sanjavo privlačnost in pestrost in začel sem ga sovražiti. Najrajši bi se bil takoj vrnil domov.

* Ta predlog je bil povsem oseben, delavske organizacije niso nikjer skle pale o njem.

Sejm me je varal, spravil me je ob velikonočno obleko, ob vse užitke in to spoznanje me je napolnjevalo z gnevom. Pod težo teh občutkov sem se zopet zbližal z Jirsom in Bavhom, od katerih sem se bil pod vplivom kupčevavskih in sebičnih misli že čisto oddaljil. Pri tem sem bil popolnoma spregledal, da je že čez poldne in pozabil sem na glad. Zmotil me je Galuf, ki je nama z očetom prepustil voli.

„Moram dobiti kaj toplega! Potem gresta pa vidva in bom jaz varoval.“

Tedaj sem se spomnil, da je pred odhodom mati naročala očetu:

„Ne pozabi mu kupiti mesa!“

Pri nas je bilo meso štirikrat na leto na mizi, zato ni bilo nobeno čudo, če smo ga posebno častili. Toda tudi danes mi je sejm ta užitek požrl. Oče je koj za Galufom izginil in se vrnil s štruco belega kruha.

„Ker nisva prodala, bo to najino kosilo...“

Meni je odlomil večji kos, manjšega je vtaknil v žep, izvlekel pa je kos domačega kruha in ga začel tesati. Navdajala me je grenkoba, da mi niti pogača ni teknila, ali razumel sem, da mora biti tako.

Ko se je Galuf vrnil, sem pogačo že zmulil.

„Zdaj pa vidva pojta. Pri „Zadenvoglu“ dajejo danes velike porcije in poceni.“

„Ne bom šel. Midva sva imela s seboj in sva že pojedla...“ se je izvijal oče.

Galuf je prozorno molčal, njegova deklina pa se mi je oblizovala:

„Jedla sva svinjsko pečenko. Ko bi ti vedel, kako je bila dobra...“

Čez nekaj časa smo se začeli odpravljati. V zadnjem hipu je še Zadih pridirjal nad očeta:

„Imam kupca, daj jih izpod tri!“

„Ne dam!“

„Kesal se boš...“

Pot iz sejmišča skozi trg se je neznansko vlekla. Glasne skupine sejmarjev so zastavljale pot, barantale na cesti, pred štanti, se prerivale in vpile. Kramarji so razsajali kakor besni, pred gostilnami so se zgrinjali razgreti pivci, iz gostiln se je razlegal glušeč hrup glasov, vpitja, petja, smeha, godbe, v zraku se je zgoščal duh po vinu in pečenju. Vmes je mukala živina in so odmevali udarci. Za plotom je jokala kmetica.

„Prepoceni si prodala...“

Čez cesto je dirjal kmet za kupcem:

„Naj bo, dam za dve in pol...“

Nato so zatleskale dlani, a že je prodajavec zaklel:

„Zavrgel sem si, ali kaj si hočem...“

Poln grenke trme sem opazoval sejmsko vrvenje in čim dalje za nami je ostajal sejmski odmev, tem lažje mi je bilo pri srcu. Na mostu je moral

oče zopet odrajtati mostnino. Onostran je Galuf tiščal v obcestno gostilno. Mene je pekla žeja, toda oče se je branil.

„Slabo smo opravili, gredoč so dobri studenci,“ me je tolažil.

S težkim srcem sem šel mimo nje. Bil sem truden, zbit duševno in telesno. Vse, kar je bilo lepega, je ostalo v brezdnu sejmske goljufije. Počasi sem se vračal v stari tir, sprijazneval se z mislijo, da gonimo domov, počasi sem delal nejasne zaključke in zidal nove nade, iskal novega izhoda.

„Mogoče bo prihodnji sejm srečnejši...“

Cesta, od kraja še polna sejmarjev, je postajala vedno bolj prazna. Posamezniki so se zgubljeni navkreber v hribe in naposled smo ostali sami sredi nje. Živina je bila živahna in Jirsu in Bavhu se je videlo, da se z veseljem vračata domov. Komaj smo jih dohajali. Zopet nas je dohitel Janet, ali z verigami preko ramen. Prodal je. Še nekateri drugi sejmarji so mogočno pozvanjali z dokazom sejmske sreče.

„Koliko si dobil?“

Janet je ostal odgovor dolžan in se hotel potuhniti dalje. Toda Galuf je vpil:

„Počakaj, boš dal za liter „Pod klancem“, ker si prodal.“

Janet je nerad ostal v družbi, a ostal je. Ko pa smo prišli do „Pod klanca“, kamor smo zavili, se je na skrivaj izmuznil.

„Skopuh!“ so opravljali za njim.

Privezali smo vole k ograji in šli pit. Gostilna je bila polna sejmarjev.

„Pod klancem“ pa se je zgodilo to, kar nihče ni pričakoval. Tam so bili tudi Poljanci, ki so se začeli zanimati za naša vola. Nenadoma so začeli kupčevati z očetom. Ta je bil zdaj nekoliko mehkejši in je ceno znižal kar na tri. Mešetarila je vsa gostilna.

„Tri ne boš dobil, saj si videl sejm.“

„Ali vola sta lepa, kakor nalašč za pitanje!“ se je bahal oče.

Govorilo se je sem in tja, očetu so prigovarjali znanci, naj popusti, ta se je z raskavim glasom branil za vsak krajcar, kakor bi mu dušo vlekel iz telesa, računal na prstih, odbijal, nato zlezal na dve in devet ter tu trdovratno obstal.

„Ne morem!“ je vzdihnil.

Poljanc je ponujal dve in osem.

„Ker sta mi všeč. Na sejmu bi jih dobil za šest!“

„Ne ostane mi nič, ker moram kupiti druge!“

„Tudi ti boš kupil cenejše!“

Oče je dolgo mislil.

„Naj bo, ali kovača napitnine fantu ter liter vina boste plačali!“

Udarili so.

Meni se je motilo v glavi, zgodilo se je, česar nisem več pričakoval in zdaj se me je polotila otožnost. Slutnja, ki jo je razodeval očetov obraz,

da je za tako ceno prodal le pod pritiskom razmer, me ni toliko vznemirjala, kakor zavest, da se bo vendarle treba ločiti od ljubljenih volov. — Potem se je zgodilo vse tako naglo: očetu so našteli denar, ki ga je ta pazno ogledoval, papir za papirjem, jih z raskavimi rokami preizkušal in ves sveženj novčanic s tresočimi rokami spravil za srajco.

„Želim vam srečo. Dobro žival dobitel!“

„Pošteno sta plačana!“ je zatrjeval Poljanc. „Pri meni bosta jedla deteljo in jeseni jih bom prodal v Celovec.“

Popili smo še liter vina in se odpravili. Zunaj je dolina postajala že mračna. Vola sta nestrpnostno čakala na odhod in nista slutila, da se je medtem v gostilni odločila njuna usoda. Oče je odvezal verige, katere sem jaz obesil preko ramen, in jima pritrdil kupčeve vrvi. Vola sta radovedno stegovala glavi in opletala z jeziki. Nato ju je oče potrepljal po bedrih.

„Tu je vajin novi gospodar!“ je predstavil Poljanca.

„Kako jima je ime?“

„Sivi je Jirs, beli pa Bavh!“ sem pojasnil jaz.

Ali to je bilo vse, kar sem spravil iz sebe. Šlo mi je resnično na jok. Hitro sem se obrnil v stran, da bi ne videl njunih oči, nato pa sem se hlastno spustil za očetom, da bi čimprej izginil za cestnim ovinkom. Za nama se je razleglo zateglo mukanje prodanih volov in mi trgalo dušo.

Bilo je že mračno, ko sva se razstala z zadnjimi sejmarji in se pognala s ceste v hribe. Lesovje se je tiho ovijalo reber in pobočij, v njih še ni bilo življenja vigrednih noči, ampak jih je napolnjeval hlad padajoče slane. Skozi vejevje je zrlo jasno, svetlo modro nebo z bledimi zvezdicami. Na vzhodu je zasijal mesec in mesečina je motno lomila skrivnostne sence gozdnih globočin, iz katerih je strahotno odmevalo žvenketanje otvez na mojem hrbtu.

Vso pot sva molčala. Očeta je navdajal resen molk, ali roka, ki je sem in tja zamahnila skozi noč, je pričala, da se v njem predejo težke gospodarske skrbi. Mene je stiskal za grlo mir gozdne okolice, da občutki in misli niso mogli na dan.

Ko sva se povzpela na vrh slemen, za katerim je ležala naša huba, sva bila priča prelepega pogleda: vse, kar so oči dosegle, je bilo pokrito z blede peno mesečnega svita, skozi njo so se risale globoke, vijugaste dolinske vdrtine, že napolnjene s srežasto meglo, ki se je raztegovala po oprsijih obraščenih slemen. Na desno se je vse skupaj polagoma potapljalo v široko, spečo, meglenasto ravan — tam je bila Podjuna. Pred nama se je vzdigovala pošastna stena Karavank z vdrtinami, prepadi in grozečimi grebeni, katerih se je ovijal lesk snežnih odej. Mesečina je vso podobo te gorske pošasti pričarala tako blizu najinim očem, da bi že z iztegnjeno roko lahko dosegel njene prsi. Ali to je bila le zmota. Ustavila sva se, da z očmi použijeva to

široko in globoko skledo skrivnostne privlačnosti. Nato je iznenada prišlo iz mene:

„Zdaj bom dobil novo obleko za veliko noč...“

Tedaj je prišlo tudi iz očeta:

„Cena ti jo je požrla!“

Ni mi bilo čisto jasno.

„Poglej! Vola nista toliko vrgla, kakor sem prej mislil. Mogoče je še, ako se mi posreči, da tudi nove junce prav poceni kupim. Ali današnji sejma je bil že slab začetek. Do novega sejma se lahko vse zopet spremeni, medtem cena zopet lahko naraste. Najemnina, požarna zavarovalnina pa ostaneta isti, ne brigata se za cene čisto nič. Razlika bo mogoče komaj zadostovala, da to zamašim...“

Zazeblo me je. Karavanke so se nagnile čisto nad naju. Zadnje upanje je še komaj tlelo.

„Kdo dela ceno...“

„Tisti, ki ima denar...“

„Ali ga ni mogoče pobiti?...“

„To je gospoda...“

Pogum se je v meni takoj skrčil, ko sem slišal besedo: gospoda. To, kar sem si jaz pod to besedo predstavljal, je bilo ono, kar sem sovražil s prvim sovraštvom svoje mlade duše... Grof, gozdar, žandar, birič... V tesni zvezi, podzavestno, sem zraven slutil še duhovna, učitelja... dasiravno so mi starši do teh stanov vcepali spoštovanje in čeprav se je to nanašalo že na božji obstanek sam... Odpor je zopet kljuboval:

„Toda nas je vendar več, kakor gospode...“

„Resnica, ali mi ne držimo skupaj...“

Ne držimo skupaj! Izgubil sem se v nejasnem, grenkobnem razmišljanju in v vtisih stoterih, čudnih, med seboj pomešanih pojmov, katerim nisem mogel do dna. Ali na dnu mojega srca je zazvenela nova struna podzavednega sovražstva, spoznal sem novega sovražnika ob čisto stvarnem srečanju na današnji dan — onega, ki dela ceno in ki mi je mogoče požrl obleko, meni in ostalim otrokom... Iz pošastnih senc Karavank se je dvignila grda prikazen z razkrečenimi, smrdljivimi čeljustmi... Pravljичnost mesečine se je pogreznila v prepad...

Namesto, da zmagoslavno priropočem domov z otvezami na ramenih, kakor sem si zjutraj domišljeval, sva se z očetom tiho in pritajeno približevala lučici, ki je nama že dolgo svetila skozi hišno okence. Mati in babica sta bili še pokoncu. Očeta je stiskala skrb, da je vola prepoceni prodal, zato je takoj, brez kakega uvoda, izvlekel denar in ga dal materi:

„Tukaj je, kar je!“

Upa polni materin obraz je spreletel nemir. Ne da bi pogledala denar, je prizanesljivo pobarala:

„Kako je bilo?“

Oče je v kratkih besedah vse obrazložil. Mati in babica sta skušali prikriti razočaranje, kar pa ni šlo. Radi tega se je najina malodušnost še povečala. Večerja nama ni teknila, akoprav sva bila izgladovana.

„Slabi odpustki so se pokazali...“ je vzdihnila mati.

Izmučen in poparjen sem se vlegel spat; ponoči sem se davil z grdimi sanjami, da me je babica nekajkrat prebudila. — — —

Vse je tako prišlo, kakor smo slutili.

Že prihodnji četrtek je šel oče na sejm na Štajersko. In kakor nalašč je tamkaj mrgolelo kupcev, cena je poskočila in za junca, ki sta imela tri metercente manj kakor Jirs in Bavh, je moral plačati preko dve. Govorilo se je splošno, da bo cena še poskočila, in pod tem pritiskom je oče kupil, čeprav v škodo. Brez volov nismo mogli biti. Od razlike izkupička je ostalo za najemnino, a za zavarovalnino že ni doseglo, še manj pa za obleke in za druge potrebščine... Na veliko noč, ko se je vse svetilo v novih oblekah, smo se mi stiskali v starih, oguljenih, pretesnih oblačilih...

2

Jetnik Til Oplaz, kmečki fant dobrih dvajsetih let, je za hip umolknil in se prevalil na pogradu, da so deske zaječale. Vlažni vzduh celice še ni vsrkal vase skelečega hlevskega duha, ki se je širil od njega. Zjutraj so ga bili potisnili v že itak prenatrpano celico, vsega raztrganega, resastega, zbitega, polnega zateklih bunk in podplutih oči. Bil je tako slab, da se je takoj pri vratih sesedel ob zidu. Videlo se mu je, da so ga premlatili. Jetniki so mu takoj napravili prostor na pogradu, odkoder so vrgli nekega potepuha. Bil je enajsti stanovalec celice, ki je uradno bila določena za štiri osebe in je imela tudi toliko prostora na pogradih. Ostali so čepeli na popljuvanih tleh. Dva sta bila tatova, dva potepuha brez papirjev, en goljuf, en posiljevalec, štirje komunisti in on — ubijavec.

Njegove temne, uporne oči, ki so med pripovedovanjem strašno žarele, so se zastrmele po tesni celici, kakor bi se prebudile iz težkih sanj:

„Torej je le res...“

Ozke stene, strop, zamreženo okence, vse je odgovorilo:

„Resnica, tovariš...“

Vseh deset parov oče mu je potrdilo:

„Nobenega dvoma ni, prijatelj...“

Tilove oči so se umaknile zoprnii sliki. V celici je bilo tiho, jetniki, čepeči na pogradu in po tleh, so bili še pod vplivom njegovega gorečega pripovedovanja. Strast njegovega glasu, iz katerega je plamtel upor, blisk njegovih oči, dih njegovih ust jih je še priklepil na sicer enolično storijo in jih presajal ven iz ozkih sten v življenje, v prošlost mladostnih doživetij, pokopano pod plastjo življenjskih bojev.

„Zakaj pa ste vi tukaj?“ je tedaj vprašal, kakor bi se mu bile prsi odprle.

„Mi smo zadeli politike...“ so odgovorili politični.

„Kaj ste storili...?“

Potem je razširil oči:

„To ste vi...!“

Senca napornih misli je pokrila njegovo rosno čelo; čez nekaj časa pa so se mu zakresale oči in krčevit glas je planil:

„Potem tudi jaz nisem ubijavec...!“

Nenadoma ga je objel topel čut, skrivnostna nagnjenost in zaupanje. Ozke stene so stopile v ozadje, namesto njih pa je vstala podoba doslej nepoznanih, neizrekljivih slutenj...

„Povej do konca...“

3.

Zakaj sem vam od kraja vse tako na dolgo in široko pripovedoval? Zato, da boste lažje razumeli drugi del moje storije. To, kar človek doživlja v mladih letih, kar se kali skozi dušo otrokovo, to ostane odločilno pri odraslem, iz tega rastejo nagibi, dejanja. Če se ti v mladih letih do česarkoli vsadi ljubezen ali pa sovraštvo v srce, to ostane in se pozneje vedno v taki ali drugi obliki pokaže. Kar se človek pozneje priuči, to raste najrajši na temelju tega, kar si je osvojil v mladosti.

Ne smete misliti, da sem kak pismar. V šolo sem res hodil šest let, ali pozneje nisem imel časa baviti se s knjigami, ker je pri nas bilo trdo delo doma. Oče je dobival v farovžu tednik, dokler smo imeli denar, ali zdaj smo že dve leti brez časopisa. Mogoče bi se bil pozneje izobrazil kakor drugi, ki so odšli v fabriko delat, ko so odrasli, toda jaz sem odraščal ravno tedaj, ko se je začela gospodarska kriza. Zato sem moral ostati doma in še zadovoljen sem moral biti s tem, kar nam je huba dala. Zato sem, kakršen sem.

Po vojni so prišli k nam agenti iz mesta in so nam razlagali, da bomo dobili hubo v last, ako se bomo pri njih organizirali. Oče se je organiziral pri agrarni družbi, kamor je pet let plačeval prispevke. Zato smo dobili tudi letake. Ta leta smo živeli v nepretrganem upanju, da bomo dobili hubo v last. Oče je le nerad plačeval najemnino, zanemarjali smo grofovsko delo in delali rajši na svojo roko tam, kjer smo več zaslužili, oskrbnika in lovce pa smo grdo gledali, kadar so odkod prišli. Takrat so bili tudi zelo ponižni; pozneje pa, ko ni hotelo nič biti z delitvijo, so zopet začeli glave pokoncu nositi. Čez pet let pa so ravno nekateri voditelji taiste organizacije začeli pobirati podpise zato, da najemniki rajši ostanejo najemniki, ker bi zemlje itak ne mogli plačati. Eden izmed tistih je potem dve leti sekal v grofovih gozdih in ko so korupcijo na občini odpravili, je bil imenovan za župana.

Mi in še več drugih najemnikov se ni podpisalo; vsi so dejali:

„Kaj nam koristi huba, ako jo moram plačati. Na ta način ne bo nikdar moja. Obresti bodo več znesle, kakor pa najemnina...“

Mi smo krizo zelo zgodaj začutili. Kmalu smo začeli zaostajati z najemnino, dela po gozdovih je bilo vedno manj. Naposled smo obviseli tudi na davkariji, pri novici, pri trgovcu. Potem je začela padati živina in kmalu smo izračunali, da živina ne more pokriti dolgov.

Udajali smo se v usodo:

„Ako nas pustijo na hubah, bomo že živeli...“

Čutili smo, da bi mogoče kaj dosegli, ako bi držali skupaj, ali tega ni bilo.

Za najemniki in kajžarji je začelo pritiskati tudi kmete. Dokler nam je še nekako šlo, med nami ni bilo nobene skupnosti. Ko pa nas je začela kuzla lizati, je počasi vstal med nami ta duh.

Bili smo vedno bolj nezadovoljni, ali pomagati si nismo mogli. Nekateri so vlekli še vedno za nekimi voditelji, dasiravno prave vere nihče ni imel. vsi pa smo spoznavali, da manjka nekoga, ki bi nam pokazal pot, ki je nekje, ali pa ga mi ne vidimo... ne dosežemo...

Od kraja nas je bilo strah pred razmerami, vsak je skrival svoje težave, vsak kmet se je sramoval svojih dolgov. Toda ta sramežljivost in ta strah sta polagoma izginjala. Pri cerkvi smo s prezirom in z nekakim zadoščenjem poslušali vedno daljše izklicevanje zaplemb in rubežev.

„Na Rebri številka pet krava s teletom, številka enajst bik, številka dvajset junec!... Na Pristavi številka ena kočija, dve, konj, pet, voz, šest, svinja s prasci, deset, šivalni stroj... V Hudem grabnu številka sedem, tri polovnjake mošta, devet, seno in slama, trinajst, dva para volov...“

Poslušavci so se zagrizeno režali:

„Hej, Babin, ali je pri tebi številka pet?...“

„Pri meni so junci, da veste...“

To pa je bilo le toliko časa, dokler je bila množica skupaj; ko pa so se ljudje razšli, so postajali poparjeni: Kaj bo?...

Kakor bi bilo vse dogovorjeno, se nihče ni udeleževal razprodaj. Ali nihče tega ni pripravljaj, nihče se ni dogovarjal, vse se je godilo samo od sebe. Vsa fara se je škodoželjno režala za biriči, ki so z dolgimi nosovi odhajali. Kljub temu je rastla skrb:

„Kaj bo...?“ Vsak je slutil, da tako ne more ostati. Vsak je slutil, da mora priti nekaj, kar bo to razsekalo...

„Država mora imeti denar!“ to je vsak vedel. Ali nihče ga ni imel.

(Konec sledi.)

Jirs in Bavh

Prežihov Voranc

Potem je prišlo še drugo in še večje iznenadenje. Neke nedelje je imel župnik čudno pridigo. Najprej je govoril o hudih časih, potem pa je začel razlagati, da upniki potrebujejo denar, da je taka postava, da dolžniki svoje obveznosti do soseske izpolnjujejo, ker bi se sicer svet na glavo postavil in bi že na tej zemlji pravi pekel nastal. Pozval je vse farane, naj poskušajo drug drugemu pomagati s potrpežljivostjo in naj gledajo, da dajo cesarju, kar je cesarjevega, bogu pa, kar je božjega.

Posledica je bila, da so nekateri postali še bolj poparjeni, rekoč:

„Zdaj je še ta prišel...“

Nekateri pa so na tihem začeli mašiti luknje. Ali kdo je danes temu kos?

Izklicevanje pri cerkvi se je ponavljalo kakor hudo leto, da že nihče ni več poslušal. A tudi bojkot je trajal. Nato so posestniki dobili izpiske iz zemljiške knjige, upniki so se začeli vknjiževati. To je nekatere raztogotilo, druge pa razgibalo, da so začeli na skrivnem plačevati. Tako se je vlekleto dni. Koristi pa od tega ni bilo, ker je vse ostalo na papirju.

Nenadoma pa je butnilo po soseski:

„Na Gmajni je nekdo kupil...“

Nihče ni vpraševal, kaj je dotični kupil, kaj je bilo prodano. Tudi to ni bilo važno, da je krava šla za tretjino cene. Zadostovalo je:

„Kupil je...“

Nepopisno sovraštvo se je dvignilo proti kupcu, bolj kakor proti gonilcu.

„Ta je začel...“

Kupec je bil neki podrepnik iz sosedne občine. Čez dober teden je hodil z obvezano glavo okrog, toda storilcev še do danes niso našli.

Po soseski so se pesti krčeviteje stilnile, ljudje so bili nasajeni, pričakovali so hudih dni, a govoril ni nihče tega, kar je mislil. Pri cerkvi je nekdo govoril, da bi bilo dobro napraviti prošnjo na oblast, da bi se take stvari odložile. Ljudje so se razšli, kakor bi kačo položil med nje.

Pri drugih kvatrah so zopet tri četrtnine soseske izklicali. Mi smo samo čakali, kaj bo. Tudi pri nas je bila izklicana krava in pet ovac. Vse je postalo nekako tvegano, neodločno. Iz drugih sosesk so že prihajale novice. Biriči so bili zdaj zastraženi, razen tega pa so jih spremljali nekaki podrepniki iz trga. Kmalu smo jih imenovali srakoperje.

Predvčerajšnjim so prišli nad našo sosesko. Zjutraj, ko je še megla predla po polju, nas je bilo že vse črno pri Adermašu. Nihče nas ni klical, nič se nismo dogovarjali, vsi pa smo vedeli, da moramo biti tam. Za Adermašem je bil na vrsti Kresnik, za Kresnikom Povž, za Povžem Lopan, za Lopanom pa je bila naša huba kot zadnja, čisto na vrhu slemena.

Pri Povžu so nekateri že vso noč pili.

„Naj se pokadi!“ je razsajal Povž, in nosil v vedri mošt na mizo. „Še nikoli ni bilo kaj takega pri meni. Ako gre to, naj gre še drugo!“

Zato so prišli k Adermašu nekateri že nakajeni.

Pravzaprav nismo ničesar nameravali, čutili pa smo le neizmerno predrznost in velik pogum. Ko pa so prišli, nas je stisnil neznan občutek.

„Z vozovi...“

„Da, zraven je prišlo nekaj vpreg iz trga. „Srakoperji“ so stali trdi, kakor bi bili iz lesa.

Med nami je šepnil podpihovavski glas:

„Vse gre ž njimi, kar se stene loči...“

Na dvorišču je zavladal rezek molk. Eden izmed prišlecev je klical Adermaša. Ta pa je odgovoril kar skozi okno:

„Napravite kar hočete, nimam denarja!“

Rubežniki so nas srepo gledali, tolika množica jih je gotovo iznenadila.

Nekdo je rekel:

„Opozarjam vas, da bodite mirni...“

Za odgovor pa je zarezal strupen smeh:

„Ali ste prišli po balo...?“

Proti „srakoperjem“ pa se je nekdo obrnil:

„Hej mlatiči, dobro vam pristoji...“

Ali rubežniki so bili takih pozdravov že vajeni in se še namrtnili niso. Obrnili so se proti hlevu. Tja smo se zgrnili tudi mi in kakor bi trenil, smo odrino napolnili ter rubežnike pritisnili med vhod.

Prvi rubežnik je začel izklicevati:

„Krava, sto šilingov, k prvemu...“

Grobni molk.

„Sto šilingov, kdo da več...“

„Sto, ali je to kak denar...?“ je nekdo pobaral.

„Nihče vas ni vprašal. Ali ni ponudnika?“

„Nihče ne bo kupil...“

„Od nas nihče ne...“

Rubežnik je vpil dalje, njegov glas pa je zadušila pesem tistih, ki so noč pri Povžu prebili. V pesem se je mešal prezirljiv, izzivalen smeh...

Stiska je bila vedno večja in vzduh vedno soparnejši, kljub ranemu jutru.

„Nihče...“

„Nihče, — med nami ni Judeža!“

„Dobro, potem bomo sami naredili...“

Rubežniki so se stisnili, kakor bi skrčil pest, vzniki na dvorišču so se oprijeli konj. Oprema je škripala, živali so hrstale, nekdo je žvižgal, vse je

bilo, kakor bi se zibalo, vročina pa je silila v možgane, kakor ob žetvi, na žgočem strnišču.

Tedaj se je nenadoma zavalil vmes prešeren smeh in glas mehača od drugega hlevskega konca.

„Kdo si kaj upa...“

Mehač je godel:

„Tega bi rad poznal...“

Duh in misli so se zgostile v razposajen odpor, ki ga je žgala sopara zbranih ljudi, pomešana z vonjem gnojišča in hleva. Skozi odprta vrata se je videla živina, ki je motovnila z rogovi v nenavadni prizor.

Vsa stvar je trajala že precej dolgo, množica je postajala razposajena; zavedali smo se, da smo rubežnike spravili v zadrego. Tedaj pa je nekdo zaklical:

„Napravimo vendar konec!“

Žandarji so obstopili vhod in nas začeli odrivati, dva „srakoperja“ pa sta istočasno priskočila k jaslim in hotela odvezati licitirano kravo. Mogoče bi se ne bilo nič zgodilo in mogoče bi se ta stvar ravno tako končala, kakor je to navada, da se namreč ljudje slednjič udajo zmerjanju in vpitju, med katerim rubežniki svoje opravijo. Nekdo je kriknil:

„Ali bomo res pustili...?“

Tudi to bi mogoče ostalo brez odmeva med nami, ko bi naključje ne hotelo drugače in ako bi tisti hip, ko je zacingljala otveza, ne bil zamukal ves hlev v enem samem akordu tužnega, boleznega krika.

Jaz sem ves čas stal čisto zadaj in na tihem ogledoval razvoj dogodkov. Dozdaj še nikoli nisem prisostvoval takemu šundru in sem vse poznal le po pripovedovanju. Pri tem me je težila skrb, da bo v nekaj urah tudi pri nas ista slika. Pod vplivom množice mi je rastel pogum, rastel je moj odpor, ali vse skupaj sem tlačil za stisnjene ustnice. Stvar se mi je zdela čisto enostavna, vsi mi bi morali napraviti pred vrati verigo, zid iz živih teles in zakričati:

„Ne umaknemo se! Domov pojdite, pustite nas, nič vam nismo storili...“

Rubežnikov je bilo skupaj s pisarji, žandarji in „srakoperji“ vred manj kot deset, nas pa je bilo najmanj sto...

„Domov pojdite, pustite nas, ničesar nismo zakrivali, živeti hočemo...“

Kakšni ljudje so to, ki prihajajo bogsigavedi odkod in si lastijo pravico? Kdo jih pošilja...? In v nekaj urah bodo pri nas... In mi smo še večji siromaki kakor Adermaš.

Ko pa sem začul mukanje živine, se mi je zdelo, kakor da bi od nekod prišel skrivni opomin. Iz hleva je vel sveži jutranji gnojni vonj s tako silo, da se mi je zmotilo v glavi in kakor bi me nevidna moč potisnila, sem planil od ograje z enim skokom mimo rubežnikov k „srakoperju“, ki je med tem kravo že odvezal, in ga sunil v gnojnično mlakužo sredi hleva

kakor muho. Z menoj bi bilo pa s tem najbrž že tudi pri kraju, ali tedaj me je obdal nepopisen vrvež. Vse se je kakor na povelje zagnalo za menoj in drugi hip se že ni moglo razločiti ničesar več. Od samega hrušča in vpitja nisem nič več slišal, od same razburjenosti se mi je stemnilo pred očmi. Le kakor v omotici sem slišal zagrljene, prestrašene in besne zloge:

„Ali ste znoreli...? Kaj je to? Ne boš ril, svinja...“

Po steni je zakresalo železje, da je zasmrdelo po ognju, moje roke so mrcvarile po nekakih truplih, pa nisem vedel, ali je goveje ali človeško meso, samo grabil sem, pehal in davil. Nekdo je ječal na pomoč. Ali to me ni pomirilo, temveč zbesnilo; zdelo se mi je, da čujem sovražnikov, „srakoperjev“ glas. Na dvorišču so rezgetali konji, se zaletavali vozovi, padali udarci, zadaj je škripala lesa in se lomil plot... Vse te divje, togotne odmeve je moja duša podzavedno vsrkavala, mimo nje so bliskovito vihrale slike ruvanja z žandarji, s „srakoperji“, slike zvutih klopčičev in pohojenih trupel...

„... Adermaš!“

Nič!

Ko sem spregledal, sem stal z nekaterimi tovariši golorok, raztrgan, razpraskan, pokrit z živinskim blatom, oblit z gnojnico in s krvjo zadobljenih prask sredi izpraznjene odrine. Na dvorišču so vekali otroci in nekaj žensk, po dvorišču so tekali izpreženi konji, voznikov pa ni bilo nikjer; naokrog so ležale puške, svežnji papirjev, ostanki oblek, rubežniki pa so izginili. Razpršila se je tudi večina soseske neznano kam. V kotu odrine, zgneten za zid, je nepremično ležal „srakoper“... Šele tedaj sem v svojih rokah začutil topor gnojnih vil...

Ah, kako je to udarilo!

Kaj se je zgodilo?

Slika je bila čisto jasna. Mi smo treščili, ko je bilo vse do skrajnosti napeto in smo pohodili biriško smet. Eden je pri tem preveč dobil. Zakaj pa hodi srakoperit, ko mu ni treba! Ostali bežijo doli po njivah proti veliki cesti...

„Haha...“

Nekdo je kriknil:

„Bežimo!...“

Jaz sem še vedno držal vile v rokah. Medtem so dvignili srakoperja iz kota in ga prenesli na voz ter ga začeli močiti z vodo.

Šele tedaj sem zagnal vile od sebe. Okrog mene je zazevala praznota širokega dvorišča. Vedel sem, da se je zgodilo nekaj strašnega, a nisem se bal. Stal pa sem nenadoma pred prepadom in nisem vedel, kaj sedaj. Pohlepno sem se oziral naokoli, toda soseske ni, ona pa bi morala biti tukaj, da bi si povedali, kaj naj napravimo, kako naj se obvarujemo posledic tega dogodka.

„Skrij se...“

Z menoj vred so še trije drugi preskočili plot in udrli smo v hosto proti planini. Tam smo se skrili v zapuščenem seniku. Včeraj zvečer pa so žandarji že obdali senik in nas polovili kot miši, vse štiri. Nekdo nas je izdal, ki nas je videl bežati v skrivališče. Nato so nas zvezali in nas gonili skozi vso sosesko za strah in v prisposodbljenje tega, kar se je zgodilo...“

* * *

Jetnik Oplaz je končal svojo storijo. V njegovih očeh je tlel plamen iznenadenja in tihega odpora, ustnice pa so trepetale od skritih bolečin. Nato je naveznil vrč in izpil do dna.

(Konec.)

Križ ob cesti

Joža Šeligo

Tvoje oko se zelenečemu bezgu smeji.
Cesta je prašna,
po njej gre tisoč ljudi;
v vsakem duša v gubé je skrita,
na križ, na križ je pribita.

V tvojem nasmehu naprej gredo,
v taktu veselem umirajo:
na cesti se grôbi odpirajo.

Na ovinku ob kamenitem mostu
Kristus na križu visi;
lesene roké so odtrgane.
Kristus na križu nima oči.

Vprašanja okoli naše tehnične fakultete

Boris Fakin

Okrnjena Slovenija, ki tvori sestavni del Jugoslavije, v gospodarsko industrijskem in tehničnem oziru ne predstavlja več nekake celote, v katero se je razvijala pred osvobojenjem. Manjka ji hitra in direktna zveza z morjem, ki je prej omogočala cenejši uvoz in izvoz, ter dajala s tem naši industriji možnost razvoja. Po političnem preobratu 1918. leta, ko je bila pot do Trsta zaprta, je sledil dve leti kasneje še gospodarski preobrat, ko je rapalska pogodba skoraj popolnoma odrezala Slovenijo od morja.

V teh razmerah in še radi avtarkične politike sosednjih držav, ki bolj ali manj zapirajo svoje meje, si je naša industrija našla nova tržišča na vzhodu države, tako da je postala Slovenija eden najbolj industrijskih predelov Jugoslavije.

Potreba inženjerjev je naraščala, a možnost študija na tujih tehnikah je bila zelo otežkočena. Zato je razumljivo, da so prav slovenski industrijski krogi in slo-